

A cég érdeke — az én érdekem

Valamikor komolyan hittünk abban, hogy miénk a gyár és magunknak építjük. Az államosítás, az első munkásigazgatók kinevezése milliók élme, történelmi tette volt. Hittünk önmagunkban, a közeli boldog jövőben. Am idővel kiderült, hogy a hőskori szocializmus nem más, mint illúzió. Arra is rájöttünk — igaz, elég későn —, hogy pusztán az állami tulajdonból nem csíholható tulajdonosi öntudat.

Az állami tulajdonban rejlő társadalmi hajtóerőink egyre inkább kiemertek, sőt kiderült, hogy szervezeti-irányítási jogi aktusokkal sem lehet azokat igazán mozgásba hozni. Megalkultak a vállalati önkormányzatok, a dolgozó kollektívák és képviselőik tulajdonosi jogokat kaptak, igazgatót választottak. Elválták a köldökszínt, amely a céget a minisztériumhoz, az irányító hatóság-hoz fűzte. De a vállalati tanácsok így sem bizonyulnak — az elképzeléseknek megfelelően — a stratégiai érdekek képviselőinek. Szívesebben döntenek béremelésekről és más, a helyzetük alakulását befolyásoló operatív ügyekben. Vagyis munkavállalói pozíciójuk, és nem a tulajdonosi mi-voltuk a cselekvés mozgatórugója.

Támogatom, mert kifizetődik

Tapasztalatok és tudományos megállapítások bizonyítják, hogy jelenleg a dolgozó kollektívák elsődlegesen olyan vállalati, üzemi döntésekben készek érdemben részt venni, amelyek közvetlenül érintik őket. Persze nem kizárt a beleszólás a vállalati gazdálkodás egészét érintő stratégiai kérdésekben sem. De mi a garancia arra, hogy a dolgozó „kivárja”, vagy „megéri” a hosszú távú döntés eredményét az adott vállalatnál? A tulajdonosi érdek, csak úgy mint a magasabb rendű társadalmi érdek elvont fogalom marad csupán, amennyiben elméleti síkon a tulajdonviszonyokból kívánjuk levezetni. Valós érdek, bármilyen szintűnek minősítsék is, csak konkrétan létezik, vagyis valamilyen (egyéni, csoport-, vállalati, réteg-) érdek egyeztetésének eredménye lehet.

Várható, hogy az önkormányzó vállalatok az alapítói jogot is megkapják. Így a tulajdonnal való gazdálkodási önállóság teljessé válik — jogi értelemben. A tulajdonosi érdek érvényesüléséhez a gazdasági tartalmat a vagyongyűjtemények teremthetik meg. Vagyis lehetővé teszik, hogy a dolgozók önkéntes alapon saját anyagi eszközeikkel részt vehessenek a vállalati vagyon gyarapításában. Ezáltal nem csupán a vállalat anyagi helyzete javulhat, fejlesztési forrásai bővíthetnek, hanem a vagyongyűjtemény tulajdonosai, a „részvényesek” érdekeltté válnak a hosszabb távú eredményes munkában, például a fejlesztésben, a hatékony felhalmozásban.

Az a cél, hogy a személyes javakhoz, a családi vagyonhoz hasonlóan a közös tulajdonnak is legyen mozgósító, motivációs szerepe. Ahhoz persze, hogy a dolgozó kollektíva döntéseit, napi munkáját a jó gazda gondossága jellemezze, nem néhány forintos „téglaigyre”, hanem kellő nagyságú, ösztönző hatású összegek jegyzésére van szükség. Ha nem is minden dolgozónál, de a döntésekre, a közvéleményre, s főként a vállalat jövőjére leginkább hatni tudó kulcsembereknek feltétlenül. A vagyongyűjtemények legfeljebb 30 százalékát ellenszolgáltatás nélkül átadhadják, a többiért viszont fizetni kell. Vállalják-e ezt az önkéntes befektetést az érdekeltek? Méghozzá olyan feltétellel, hogy az állam a vagyongyűjtemények nem garantált a kötvényekhez hasonlóan fix kamattámogatást. Az osztalék — és ennek megfelelően a vagyongyűjtemény árfolyama — a vállalat jövedelmezőségétől függ majd.

A megtakarítás új formája

A vállalkozáshoz hasonlóan a vagyongyűjtemény is kockázatot hordozója. A vagyongyűjtemény jegyzése és a jegyzés mértéke pedig a dolgozók egyértelmű állásfoglalása a vállalat jövője, kibontakozási, megújulási programja mellett. Az elkötelező állásfoglalás eleve javítja a holnap. A holnap

utáni nagyobb kereset, a fejlesztés, a vagyonarányos nyereség növelési esélyeit. A vagyongyűjtemények hosszabb távon jelentős tőkehozzájárulásként, beruházási forrásként szolgálhatnak.

A vásárlóerő és az árualap összehangolásának kétféle módja lehetséges. Az egyik: a lakossági jövedelem növekedésének visszafogása, korlátozása. Ez kényszerű, adminisztratív módszer. A másik: a jövedelmek megtakarítható részének visszafogása a termelésbe, hogy ne a kereslet, hanem a kínálatot növeljék. Ez viszont csak saját kezdeményezésre és önkéntesen mehet végbe. A szocialista országok gyakorlatát idáig csaknem kizárólag az előző megoldás jellemezte. Az ártermelés, a piac éppen ezért egyoldalú és korlátozott volt. Az általános áru- és tőkehiány félreérthetetlenül jelzi, hogy a társadalom növekvő, sokirányú szükségletei zavartalanul nem kielégíthetők kizárólag központi forrásokból.

A második megoldás alkalmazásától mégis vonakodtunk. Valószínűleg a tulajdonformák merev, ideológikus jellegű elhatárolása miatt. Lehet, hogy formailag az OTP-takarékpénztárak révén megoldottunk tünnt a lakossági megtakarítások „visszaforgatása”. Ténylegesen azonban a lakosság tartós felhalmozásai, biztonsgági tartalékai értéküket megőrző-növelő ingatlanokban (telek, hétvégi ház stb.) és ingóságokban (bélyeg, műtárgy stb.) tárgyasultak. Az infláció és az áruhiány egyébként is a pénzbeni megtakarítások ellen hat, serkentve a konsumálást. A lakossági kötvény már új jelenség, jóllehet a jelenlegi garantált kamattámogatással inkább az átmeneti pénzmegtakarítások egy változata. A vagyongyűjtemény már másfajta befektetés, bár kezdetben nem is annyira gazdasági, mint inkább elvi-politikai jelentőségű. A külföldi tőkét a kilátásba helyezett kedvezményekkel is nehéz becsalogatni az országba, miért ne építhetnénk bátrabban a magyar állampolgárok megtakarításaira?

Szocialista magántársulás

Az MSZMP Központi Bizottsága a július 2-i irányelvekben a kibontakozási lehetőségeit elemezve egyebek közt megállapítja: „Az alapvető tulajdonformák változatos kombinációjával megfelelőbb kereteket kell létrehozni az értéktörvény tevékenység bővítéséhez.” A kombinációban, a korábbinál nagyobb súllyal esik latba a személyi, a magántulajdon. Fontos társadalmi érdek fűződik például ahhoz, hogy a magánvállalko-

zások nyereségüket ne vagyontárgyakba halmozzák fel, vagy fényűző módon feléljék, hanem vállalkozásuk bővítésére fordítsák. A maszek is csak akkor tevékenykedhet és gazdálkodhat perspektivikusan, ha hisz saját jövőjében, és érdekelt annak megalapozásában.

A magánszektorban különösen bántó és szemet szűrő a máról holnapra élés. A gyors meggazdagodás szellemének eredményes leküzdéséhez nélkülözhetetlen a társadalmi közvélekedés megváltoztatása. Az például, hogy a háztájihoz hasonlóan tekintsük a magánvállalkozás más hasznos formáit ugyancsak a szocialista gazdaság szerves részének. De intézményes garanciák is szükségesek, hogy a magánvállalkozások meghatározott mértékig növekedhessenek. S olyan megoldásokról is célszerű gondoskodni, amelyek a határokon túl átvezetik a magánvállalkozásokat — a tulajdonosok számára is elfogadható módon — a társadalmi tulajdonformába. Például valamilyen szocialista magántársulás létrehozásával.

E feladatokat az MSZMP Központi Bizottsága mellett működő közgazdasági munkaközösség fogalmazta meg, s a Közgazdasági Szemle 1987. júniusi száma közölte. Az elvi és gyakorlati tennivalók logikusan következnek a magánkezdeményezéseket felkaroló jelenlegi gazdaságpolitikából. A kishitűek máris a magántulajdon térdhódításáról, a szocializmus hadállásainak feladásától tartanak. Pedig a gyakorlat bebizonyította, hogy a szocializmus életképességének árt a túlzott védtettség, az inkubátor-léghő —, használat viszont a külső és a belső kihívás. A szinte nulláról induló magántőkétől ne féltsük a sok százmilliárd forintos szocialista nemzeti vagyont. A szocializmus ügyét nem a magánkezdeményezés veszélyezteti, hanem sokkal inkább a bizalmatlanság, a méretség, a doktrinértség, amely korlátozza mozgásterét, távlati érvényesülését.

Tudomásul kell venni, hogy a szocialista és a magánszférában egyaránt a cselekvés, a kezdeményezés fő mozgatórugója az érdek. Csak-hogy nem valamiféle beszűkült, hanem távlatos értelmezésben. Vagyis az szükséges, hogy a mai tettek kiállják az erkölcsi megmértetés, az idő szigorú próbáját. A valós értékek alapján ítéljünk, s ne a szocialista és a magánkezdeményezések közé helyezünk határvonalat, hanem a kényelemszeretet, a rövidlátó önzés, valamint a messzire tekintő, áldozatos jövőépítés közé.

KOVÁCS JÓZSEF

Anna Margit: Vörös rébék

POLNER ZOLTÁN Két groteszk

VENÉGSZÖVEGEK

Én is fordítva te is akár a nyári időszámítás és Nelson Piquet elrobogott még láttam a két autóbust szájában a holdat az ezüst étel-hordót

tágasság

kívül/belül

számítógépen futtatott magágy vagy megfejted vagy sem kulcs a lábtörő alatt tegnap nálam járt Hamlet ó édes úr bár Apollinaire halott hőmpölyög a Szajna a gödöllői személy már nem közlekedik most már tűzzel mint a vadrece sűrű sötét az éj a pápa mély hallgatásba burkolódzott

TIKA TAH LINNO

(finn ráolvasó)

*Nikla tatihon,
kanto talihin.
Alatin
kintoh,
ahiton
laktin.*

*Ontin kalahit,
talikon nahti,
tinto hakalin:
Honti Katalin.*

SZÍNEK ÉS HELYEK

TÓTÁGAS

tudtam, amit ők már igen, hogy viharos gyorsasággal kezdett tért hódítani Szegeden (természetesen szinte kizárólag az ifjúság körében) a „Járj mezitláb”-mozgalom, egy korabeli hóbort, melyet csodaszernek ígért propagálói egy sor betegségre (kezde-ve a lúdtalptól egészen a vese-és idegbajokig). Nekem egész más fogalmim voltak erről. Mi akkor jártunk mezitláb, ha nem volt rendes cipőnk, vagy ha kimélni kellett azt az egyetlen párat. Így aztán igencsak elcsodálkoztam.

Különösen, mikor az Auditorium Maximum előtt szembetalálkoztam K. P.-vel. (Később közelebbi ismeretségbe kerültem vele, mert amikor hallgató lettem, ő utolsó évét taposta az univerzitáson.) Alacsony, mokány fiú. Széles vállal, szőghajjal. Látszott, a nadrágot nem rá szabhatták, majdnem fölért a hónaljáig. Alja még így is a földet súrolta. Akkoriban a bő „tengerész nadrágok” divtak, barátunk is vitorlaként lobbogott, a sok-sok sűrűdőléstől kirojtódottan. K. P. különben még a „fényes szelek” legátusa volt, s mondom, egyébként is mokány gyerek, jó határozottan ment, keményen odaverte, mondhatnám, csak úgy porzott. Lábát teljesen eltakarta a tengerész nadrág. Így aztán csak halottam, amint talpa-körme nagyokat csattan a múmárvány padlón

Barátunk találta ki — minő frenetikus ötlet! — a „szocialista vizsga” gyakorlatát is. Az egyik polgári genezisű történetprof — aki ekkor még egzisztált, s csak a szalámitaktika következő „szeleteként” penderült ki intézetéből — kellő alázatossággal meg is kérdezte, mi fán terem ez az újmódi kezdemény? K. P. tüzetesen elmagyarázta: — A professzor elvtárs felteszi a kérdést, mi meg majd jelentkezünk felelni. — Mondják, de tényleg, hát nem pofonegyszerű?! Csak meg kellett várni, hogy olyat kérdezzenek, amiről sejt valamit az ember, és már rohajták is be a csillagos jelest.

Akadat persze a profok közt karakánabb is, aki — valami okból — nem volt híve a mindenáron való újítgatásnak. Nos, az illető időnként afféle „röpvizsgát” tartott, az anyagot mintegy így is besúlykolandó. Egy alkalommal nem átalította a „pimasz kispolgárja” — K. P. utólagos megjegyzése — barátunkat is fölszólítani. — Mikor volt a mohácsi vész? — szegezte neki. K. P. vasvillaszemekkel bámult vissza rá, bár, meg kell hagyni, távolról sem jött zavarba. Némi hallgatást — kinos csöndet? — követően, kissé recsegő hangon felszólította a profot: — Professzor elvtárs, szíveskedjék konkrétan föltenni a kérdést.

V P barátunk — akkoriban saját

tos átmenete a lírai költőnek és a rimkovácsnak — világeletemben kedvelte az extrémításokat. Nyilván ezért is jegyeztette be az indexébe a szabadon választható kollégiumok közül a neves pesti lélektanász előadásait. A fővárosi prof hetente egy nap járt le Pestről — repülön. (Akkor még javában működött a belföldi légijárat.) Két hallgatója volt: K. J., a vonatkozó intézet tanársegédje, hivatalból, valamint V. P.

Az előadások a következőképp zajlottak. Az első órában a prof fiatalokról mesél devianciára utaló eseteket. A második óra a „hallgatóké”. Most nekik kell ugyanilyeneket prezentálni — a saját élménykörük-ből, V. P. nagy mesélő, afféle furfangos vásárhelyi fabulázó, a humorérzéknek sem híjával. A legnagyobb sikert mindig — újra és újra elismertelt — Széchenyi téri történetével aratja: jön, egyre közeledek a villamos. Egy kisgyerek áll a sinek közt. A villamos jön, egyre közelebb. A gyerek áll, ugyanott. Pattanásig feszülnek az idegek, hiszen a távolság veszedelmes gyorsasággal fog. S a csattanó. Mikor a jármű az utolsó pillanatban fékez, már hárman vannak. A villamos, a gyerek, és alatta a tócsa.

Vizsgaidőszakban a prof nagyvonalúan odaszól Györgyevics Irénkének, a titkárnőnek: — Kérem kiírni a hirdetőtáblára, hogy mához egy hétre szignálom az indexeket. V. P.-ét. Szóval — mind az egyet.

PAPP ZOLTÁN